

Naturarrende får inlandet att blomstra

Publicerad 11 maj 2012 kl 00:28

I frågan om naturresursnyttjande är norra delen av Sverige jämförbart med u-länder. Naturresurser nyttjas utan att regionen eller lokalbefolkningen får större gagn eller kompensation för uppoffringar i form av olika slags intrång och miljöförstöring. Systemet med kompensation för naturresursnyttjande finns i Sverige gällande vindkraft. Sådana naturarrenden bör också omfatta vattenkraften, skogsbruket och gruvnäringen. Det skriver Marcel Berkelder som är energi- och klimatrådgivare i Vännäs.

Handel bygger på traditioner som slaveri, naturresursmissbruk och ekonomisk kortsiktighet. Begrepp som inte på något sätt är förenliga med hållbar utveckling. Följden blir ofta också att länder och bygder där naturresurserna finns och nyttjas, avfolkas och/eller degenereras och endast minimal nödvändig arbetskraft finns kvar utan bra service, kulturutbud med mera.

En global naturresursskatt har förespråkats av ett flertal internationella forskare. Naturarrende finns redan i form av att markägare där vindkraftverk placeras och där dessa påverkar naturen, får en årlig ersättning.

Hållbar utveckling framställs ofta i media att vi ska satsa på lågenergilampor, "miljöbilar", bioenergi etcetera. Det är bra om alla bidrar med det man kan och vill utifrån egna förutsättningar. För att åstadkomma större förändringar krävs politiska beslut, styrmedel som motverkar inledningsvis nämnda traditioner och som ändrar kurs i verklig mening.

Flera forskare har kommit fram till att åstadkomma en rättvisare social och ekonomisk fördelning i världen är att införa en internationell naturresursbeskattning. U-länder som töms på naturresurser av i-länder skulle då kunna få ta del av kakan på ett bättre sätt, om det infördes en naturresursavgift som betalas direkt på plats där naturresursen nyttjas. Den skall gå tillbaka till lokalbefolkning i form av utvecklingspengar till infrastruktur, lokal service, stöd till lokala näringar som är viktiga ur kulturhistoriskt perspektiv med mera.

I frågan om naturresursnyttjande är norra delen av Sverige jämförbart med u-länder. Naturresurser nyttjas utan att regionen eller lokalbefolkningen får större gagn eller kompensation för uppoffringar i form av landskapsförändringar, giftiga utsläpp från gruvor eller stora återställningskostnader efter gruvbolag som gått i konkurs.

Systemet med kompensation för naturresursnyttjande finns i Sverige gällande vindkraft. En markägare får i runda tal 150 000 kr per år för upplåtande av mark för ett större vindkraftverk = naturarrende. Ett 2-2,5 MW vindkraftverk producerar normalt 6-7 GWh. Ersättningen

innebär cirka två öre/kWh. Samma princip kan tillämpas på vattenkraft. Ett vindkraftverk påverkar färre naturvärden än utbyggnad/etablerad vattenkraft. Därför bör vattenkraftens naturarrende vara större per kWh.

Vattenkraft är en naturresurs som påverkar levnadsvillkoren för människor, djur och flora i stor omfattning. Den har också påverkat möjligheterna för turistnäring i negativ mening.

En rimlig kompensation vore ett naturarrende om minst 2-5 öre/kWh som går direkt tillbaka till regionen där vattenkraft utvinns och där den minskad turistiska/naturvärden värden och biodiversiteten. I pengar cirka 2,5 miljarder kronor.

Kärnkraften är inte jämförbar med vattenkraften. Vattenkraften har en stor regional inverkan på människan, djur och växtliv, där kärnkraftens påverkan är mycket begränsad om blicken inte lyfts högre än på kommunal nivå. Kärnkraftens naturresursbeskattning ska givetvis ligga där naturresursen nyttjas, exempelvis indianreservaten i Kanada, hos lokalbefolkningen i Kazakstan, regioner i Namibia och Niger, där uranmalm utvinns ofta under väldigt dåliga förhållanden för lokalbefolkningen – med stor inverkan på landskapet såväl estetiskt som toxikologiskt.

På samma sätt bör lokalbefolkningen i gruvtrakter i Sverige bli kompenserade för den stora lokala påverkan gruvbrytningen innebär. I Sverige bryts (2010) runt 30 miljoner ton järnmalm och cirka 30 miljoner ton icke järnmalm. Naturarrendet bör ligga på 2-5 öre/kg malm (20-50 kr/ton). Järnmalmpriserna ligger på över 150 dollar per ton, alltså 1 000 kr/ton. Arrende innebär således 2-5 procent. I pengar cirka 2,1 miljarder kronor.

Även skogsbruket innebär en stor påverkan på naturen. Skog är inte skog längre utan snarare monokulturer/trädplantage. Det innebär lägre naturvärden och lägre turistattraktion.

Biobränsle omsätter närmare 130 TWh (2010) och är större än olja. Biobränsle är ett förnybart alternativ som har stora utvecklingspotentialer att ersätta fossila bränslen. Därför bör beskattningen på den vara ytterst försiktig. Biobränsle är ett billigt bränsle och därför bedöms det att det finns utrymme för naturarrende.

Andra skogsprodukter har ett mycket högre förädlingsvärde. Det produceras omkring 17 miljoner kubikmeter sågade trävaror per år (2010) i Sverige, förädlingsvärdet ligger på cirka 1 000 kr/m³. Massaproduktionen ger ett förädlingsvärde om cirka 2 000 kr/ton.

I Sveriges skogar avverkas runt 90 miljoner kubikmeter per år. Råvaruvärdet är 200-300 kr/m³. Ett naturarrende som går direkt tillbaka till regionen/kommunen där avverkning sker, om tio kr/m³ skulle ge 900 miljoner kronor.

Ovan skissade naturarrenden skulle kunna ge i storleksordning 5,5 miljarder kronor.

Minst tio procent bör avsättas/fonderas årligen för beredskap för att motverka naturförändringar som uppstår på grund av naturresursnyttjande. Lämpligen förvaltas dessa medel av respektive länsstyrelse. Härvid ska även beaktas att det finns ett negativt samspel mellan människans direkta naturpåverkan genom avverkningar, gruvdrift, vattenkraftverk med mera och genom global antropogen klimatpåverkan.

Återstående 90 procent, cirka fem miljarder kronor ska användas för att förbättra livsvillkoren för kommuner med naturresurser (men konstigt nog, med dålig ekonomi). Medlen ska användas till förbättrad infrastruktur framförallt för att befärma kollektiv trafik, energieffektiviseringar, förbättrad service med bland annat lika vård för alla, badhus, bibliotek som gör det attraktivt för människor att flytta till dessa kommuner och att motverka befolkningsminskningen.

Det skulle innebära en annan (svensk) syn på landsbygdsutveckling, en syn som redan finns i Norge och i väsentliga delar också i vårt andra grannland Finland.

Vattenkraften beskattas idag med fastighetsskatt, samma princip kan gälla för naturarrende, med den skillnaden att fastighetsskatten betalas till staten och att naturarrende betalas i den kommun kraftverket finns.

Samma princip ska gälla för skog och malm.

Som räkneexempel kan visas att fem miljarder skulle innebära att cirka 3,5 miljarder går till 30 kommuner i Västerbotten och Norrbotten. Det skulle betyda 7 000 kr per invånare årligen. För en kommun som Sorsele cirka 21 miljoner/år. Lycksele 86 miljoner/år. Vilhelmina 50 miljoner kr/år.

Pengar som skulle kunna ge dessa kommuner ett lyft och som kan vända trenden från nedåtgående befolkningsantal till ökande och därmed en levande landsbygd.

En rättvisare fördelning av resurserna kan accepteras av alla om den presenteras på rätt sätt. Regionalpolitik och skatteutjämningsystem är svårare att förklara än rättvisan i att där skadan sker ska invånarna ha kompensation. Den ska balansera upp den negativa inverkan på till exempel kultur, natur, turism som resursnyttjandet har, genom att kunna erbjuda andra mervärden som finansierats av vinsterna från naturresurserna.

Det gäller Västerbotten, Norrbotten, Namibia, Amazonas, Senegal och alla andra områden i världen där naturresurser kan ge en påtaglig hjälp till att utveckla regionerna och borga för en rättvisare fördelning och hållbar utveckling.

Vilka politiker vill driva naturarrende som ett led i att skapa en trygg framtid för alla?

Marcel Berkelder